

המראות הצובאות

פירוש אלשיך

לספר

יונה

מאת

רבי משה אלשיך

מהדורה מעוצבת

עיצוב: זהבה גרליץ

דעת

ירושלים תשע"ט

התוכן

3.....	פרק א
11.....	פרק ב
18.....	פרק ג
21.....	פרק ד
24.....	פירוש אחר לנבואת יונה על דרך הרמז.

אלשיך יונה

פרק א

א וְיְהִי דְבַר-ה' אֶל-יוֹנָה בֶן-אֲמִתַּי לֵאמֹר :
 ב קוּם לךְ אֶל-נִינּוּה הָעִיר הַגְּדוֹלָה וְקִרָא עֲלֶיהָ כִּי-עָלְתָה רַעְתֶּם לִפְנֵי :
 ג וַיִּקָּם יוֹנָה לְבָרַח תְּרַשִּׁישָׁה מִלִּפְנֵי ה' וַיֵּרֵד יָפוֹ
 וַיִּמְצָא אֹנִיָּה בָּאָה תְרַשִּׁישׁ וַיִּתֵּן שָׂכָרָה וַיֵּרֵד בָּהּ לְבוֹא עִמָּהֶם תְּרַשִּׁישָׁה מִלִּפְנֵי ה' :
 ד וְהוּא הִטִּיל רוּחַ-גְּדוֹלָה אֶל-הַיָּם וַיְהִי סַעַר-גְּדוֹל בַּיָּם וְהָאֹנִיָּה חֲשָׁבָה לְהִשְׁבֵּר :

(א) ויהי דבר ה' וכו'. הנה למאן דאמר שהיה בן הצרפית שהחיה אליהו בימי אחאב, ושהוא הנביא אשר שלח אלישע למשוח את יהוא בן נמשי, יהיה הקשר והסמיכות אל הקודם, על כי עובדיה גם הוא היה בזמן ההוא, אך למאן דאמר שהיה בימי ירבעם בן יואש שהיה דור שלישי ליהוא, צריך לומר כי אחר אומרו ולא יהיה שריד לבית עשו כי ה' דבר, שהוא כאשר כתבנו שגם אשר ימלט מבית יעקב ומבית יוסף, לא ימלט ממנו יתברך כי הוא ימיתנו בכל מקום שיהיה, על כן יתכן סמך לו ענין יונה שברח מלפני ה' ולא יכול, כמפורש בכתובים.

והנה ראוי לשים לב:

- האם נביא לגויים נתנו יתברך שישלחו אל ננוה להתרות בה על רוב פשעיה.
- ב. אומרו (ב) הכי עלתה רעתם ולא אמר כי רבו פשעיה וכיוצא ולא ליחס הדבר עליה.
- ג. אומרו (ג) ויקם יונה וכו' כי בכלל אומרו ויברח תרשישה או וירד יפו לברוח תרשישה, ידוע הוא שקם ממקומו ולשתוק מויקם.
- ד. מה עלה בדעתו האם מפניו יתברך יסתר איש, אשר מלא כל הארץ כבודו.
- ה. למה לא כעס עליו הוא יתברך ואדרבה פלאי פלאות עשה עמו ושיבהו ממצולות ים. ועל פי דרכנו נשית לב אל אומרו מלפני ולא אמר מפני ה' וכו'.
- ו. למה מודיע שנתן שכרה.
- ז. אומרו (ד) עימהם מיותר הוא.
- וכן אומרו שנית מלפני ה'.
- ח. אומרו (ד) וה' הטיל רוח וכו' כי אין לשון הטלה צודק אלא בדבר המושלך כחפץ או בעל חי אך לא ברוח.
- ועוד שהיה יכול לקצר ולומר ויתן ה' סער גדול ביים.
- ט. אומרו והאניה חשבה להשבר כי יותר גורמת סערת הים טביעה משיבור.

והנה זה לשון רז"ל, **ויקם יונה לברוח וכו'** וכי מלפני ה' הוא בורח והלא כבר נאמר **אנה מפניך אברח וכו'**, אלא אמר יונה אלך חוצה לארץ שאין השכינה נגלית שם, שהגויים קרובי תשובה הם שלא לחייב את ישראל כו'.

עוד אמרו רז"ל שלשה הם:

אחד תבע כבוד האב וכבוד הבן.

ואחד תבע כבוד האב ולא כבוד הבן.

ואחד תבע כבוד הבן ולא כבוד האב.

ירמיהו תבע כבוד האב וכבוד הבן, שנאמר: **נחנו פשענו ומרינו אתה לא סלחת וכו'**. אליהו תבע כבוד האב ולא כבוד הבן, שנאמר: **קנא קנאתי לה' צבאות כי עברו בריתך וכו'**. יונה תבע כבוד הבן ולא כבוד האב. ע"כ תורף מאמרם ז"ל, וכוונת אומרם שהגויים היו קרובי תשובה הוא, מפני שאין היצר הרע מגרה כל כך בהם כישראל קדושים, כלל דבריהם ז"ל שחס יונה על כבוד ישראל בל יקצוף הוא יתברך עליהם, באמור כי הגויים בקריאה קלה שבו בתשובה, מה שאין כן ישראל על ידי כמה נביאים, אך עדיין קושיותינו במקומה: מה היה שהוא יתברך, עשה בננוה לשלוח להם נביאו להתרות בהם, מה שלא עשה כן לכל גוי מכל גויי הארץ?

וכן יונה מה ראה על ככה ללכת אל מקום שאין שורה שם שכינה, לבלתי ישוב ישלחנו ה' בשליחות ההוא, והלא מי פטרו ממה שכבר שלחו פעם אחת היחוייב שישולח פעמיים?

אך לבוא אל הענין נשים לב אל שני דברים:

אחד, אל אומרו **לאמר** כי אינו לאמר לזולת שאם הוא לאמר לאנשי ננוה היה ראוי יהיה אחר אומרו **קום לך אל ננוה**.

ועוד, כי אינו אומר כתוב שאחר זה אלא **וקרא עליה**, אך לא אמר מה שיאמר ואיך יהיה אומרו **לאמר**, שהוא לומר הדברים שעתיד לדבר להם,

והדבר השני הוא, כי למה לא אמר עתה הוא יתברך את דברי הקריאה אשר ידבר, שהוא עוד ארבעים יום וננוה נהפכת כאשר נאמר אחרי כן.

ובזה נבוא אל הענין. והוא, כי קצף ה' על ישראל קצף על כי מיאנו לשוב בתשובה על ידי הנביאים הנבאים להם, על כן רצה לשלוח את יונה לננוה כי יודע אלוהים שישבו כדי להוכיח

את ישראל, לומר הלא הגויים ערלי לב על ידי קריאה קלה שבו, ואתם בני ישראל למה לא תשובו על ידי כמה נביאים.

זוה אומר **לאמר**, כלומר **יהי דבר ה' אל יונה בן אמתי** כדי **לאמר** לישראל **(ב) קום לך אל ננוה**. כי עם היותה **העיר הגדולה** וחשובה לא תתגאה, כי בקריאה קלה תספיק לה, וזהו **וקרא עליה** ולא פירש מה ידבר לה, כי ראה אלוהים כי יסרב יונה על חמלתו על ישראל, ולבלתי הענישו בעצם לא פירש לו, כי אם היה מפרש לו היה מחויב מיד לעשותו, ואם היה ממאן וכובש נבואתו היה מתחייב מיתה, על כן לא פירש עד יתרצה ללכת כאשר היה אחר היסורין שקבל על שהתנכל לבלתי עשות הדבר, והנה בראות יונה כי לא פירש לו הוא יתברך את אשר ידבר, אמר בלבו הנה צריך לדבר בי פעם שנית להודיעני את אשר אומר, ומאשר לא אמר לי מעתה אולי על ראותו יתברך, כי לא כן לבי לחייב את ישראל והם בניו ופועל ידיו, על כן למען יהיה לי מקום להורות כי אינו רצוני לעשותו על כבוד ישראל, ויכמרו רחמיו גם הוא לבלתי שוב להודיעני את אשר אדבר עשה כן, מה עשה מיד בטרם לילה שהוא זמן שבחלום ידבר בו.

(ג) מיד ויקם יונה לברוח תרשישה מלפני ה'. ולא אמר מפני ה' כי **אנה מפניו יברח** כי אם מלפני ה', שהוא מלהיות במקום שבהיותו שם הוא לפני ה', שהוא בארץ ישראל אשר שם שכינה שורה, מה שאין כן בחוצה לארץ, כי גם שמהתפשטות כבודו יתברך היא מתקיימת, לא יבצר מלהיות מחלק חיצונים, והוא לבלתי ישוב להשרות בו רוח נבואה, להודיעו מה יהיו דברי הקריאה אשר יקרא עליה, ואמר **כי עלתה רעתם לפני**, הוא כענין הידוע כי העון שהאדם או העיר עושה, נעשה מלאך משחית ודאי העולה ומקטרג, כמאמר **ספר הזוהר** על פסוק **גם ה' העביר חטאתך**, שהחטא עצמו הוא המשחית אשר פעל בו, היה מקטרג לפניו יתברך, ועל ידי הוידוי ההוא העבירו הוא יתברך מלפניו, וזה יאמר **כי עלתה רעתם** אשר עשו לפניו.

ועוד יתכן כיון, כי לא בלבד עלה רעתם לפני מידת הדין, כי אם גם לפניו הוא שם הרחמים הנזכר עלתה, כי גדול עונם שאין מידת רחמים גם היא מוצאה מקום לרחם עליהם.

ואמר **ויקם יונה** לומר כי בצד מה קימה הייתה ליונה דבר זה, כי גם ה' יחשוב לו זכות שמבקש לבלתי חייב את בניו כאשר אמרו רז"ל, שהחזיק הוא יתברך טובה לאברהם, על שהיה מבקש לזכות את סדום, מה גם עתה את ישראל בני אל חי, אך מצד אחר לא ינקה מאשמת דבר, שהוא **לברוח מלפני ה'**, על כן מיד באותו יום **וירד יפו** שהוא גבול ים של ארץ ישראל, להיות יוצא מיד ממנה, **וימצא דרך מציאה אניה באה תרשיש**, והקדים עוד שכרה

שהוא שכר כל הספינה תחילה ואחר כך **וירד בה**, והיה לבל יתאחרו ויתעכב יותר בארץ ישראל.

ושמא תאמר ומה יועיל, והאם לא ידע שאין קץ לדרכי ה' לעכב דרכו כאשר היה, לזה אמר לבוא עימהם תרשישה כי רבים היו, כמו שאמרו ז"ל שהיו משבעים אומות, אמר בלבו שיהיה בטל בשבעים, ולמענו לא יפקוד ה' לאבד את כולם וילך בשלום, וזהו **לבוא עימהם תרשישה**, ופירש ואמר מלפני ה' לומר, מה שאמרתי לבוא עימהם שהוא להיות כטפל אליהם ובטל בעיניהם, הוא למה שהוא הולך מלפני ה' והוא עוון אשר חטא, על כן חשב מחשבה זו להיות בטל בעיניהם שלא יאבד ה' את כולם בעונו.

או שיעור הענין, שאמר אל תתמה שחשב להיות איש שלם כמוהו בטל בקרב הגויים, כי הלא כולם כאין נגדו, כי הנה היה הולך מלפני ה', ועל כן חשב שנגרע מערכו על זה ובכן יהיה בטל בתוכם, ומה עשה הוא יתברך, **הטיל וכו'** והוא כלל ידוע אצלנו כי כאשר מכל עוון נעשה רוח טומאה לקטרג עליו, כך כל ייסורין הבאים עליו בעוון ההוא הם על ידי הרוח הטמא ההוא, כמאמר הכתוב ותמוגנו ביד עונגו וכמאמרנו על פסוק תיסרך רעתך, וכן כתבנו על פסוק, והנה **רוח גדולה** באה מעבר המדבר ויגע בארבע פינות הבית ויפול על הנערים וימותו, כי הלא איך יתכן תבוא רוח מעבר אחד ויגע בארבעה רוחות, אך הוא כי הרוח הטמא אשר נעשה על ידי פשעם שהייתה רוח גדולה חיצונית, שעל ידי ייחסה אחר עבר המדבר שהוא מקום מתייחס לחיצונים, בא ויגע בארבע פינות, כי מלאך רע הוא וכח לו ליגע בארבעת עברי הבית, ועל דרך זה עשה הוא יתברך, כי אותו הרוח גדולה הנעשית על ידי חטא יונה אשר היה מקטרג לפניו יתברך.

וראה יתברך כי שאר בני האניה לא היו אשמים, מה עשה **(ד) הטיל רוח גדולה** ההיא **אל הים**. ואז **ויהי סער גדול בים** עד **שוהאניה חשבה להשבר**, והוא כי הרוח אשר הוא טבעו שהרוח סוער על ידו, הוא בא דרך משל מן המערב ודוחה את האניה למזרח וההיקש בהפכו, ועל ידי כן מטה אותה על צדה או על פניה, או חופה אותה הגל והיא נטבעת אך לא תשבר, אמנם אז היה הסער מסבב כי היה הרוח ההוא נוגע בארבע עבריה, כאשר עשה בבית של בני איוב עד שהפילו, כך אז חשבה להישבר שהיה הסער מסערה סביב ומשברה, וכוונתו יתברך הייתה, ומה לרז"ל האומרים שהיו כל האניות עוברות ובאות לפניו בשלום וזו הייתה בסער גדול, אך האלוהים עשה כאשר כתבנו שהטיל אותו רוח הנעשה בחטאו בים ולא באניה, למען הציל את כל העם אשר בתוכה בהטיל את יונה בים, כאשר הבין הוא באומרו **שאוני והטילוני אל הים וישתוק הים**, כי הכיר כי אותו היה מבקש כמדובר.

ה וַיִּירָאוּ הַמַּלְחִים וַיִּזְעְקוּ אִישׁ אֶל-אֱלֹהָיו וַיִּטְלוּ אֶת-הַכֵּלִים אֲשֶׁר בְּאֵנִיה אֶל-הַיָּם לְהַקֵּל מַעֲלֵיהֶם וַיּוֹנֶה יָרֵד אֶל-יָרְכָתִי הַסְּפִינָה וַיִּשְׁכַּב וַיִּרְדָּם :

ו וַיִּקְרַב אֵלָיו רַב הַחֲבֵל וַיֹּאמֶר לוֹ

מַה-לָּךְ נִרְדָּם קוּם קְרָא אֶל-אֱלֹהֶיךָ אוּלַי יַתְעַשֵּׂת הָאֱלֹהִים לָנוּ וְלֹא נֹאבֵד :

ז וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ לְכוּ וְנִפְּלֵה גּוֹרְלוֹת וְנִדְעָה בְּשִׁלְמֵי הָרַעָה הַזֹּאת לָנוּ וַיִּפְּלוּ גּוֹרְלוֹת וַיִּפֹּל הַגּוֹרֵל עַל-יוֹנָה :

(ה) **וַיִּירָאוּ הַמַּלְחִים וַיִּזְעְקוּ וכו'.** בקשו תיקון השגחי לזעוק איש אל אלוהיו בחשבם שהיה בהם ממש, ובראותם כי הבל המה עשו תיקון טבעי, שהשליכו את הכלים אשר באניה אל הים **להקל מעליהם ויונה ירד וכו'**, והן אמת כי ממנו יפלא, מה כיון ברדתו **אל ירכתי הספינה** ולשכב בעת רעה ההיא, ואפשר היה לומר כי בוש מלהתפלל אל ה', והלך כמתאונן בעצבות רוח **אל ירכתי הספינה.**

ויתכן כי בראותו כי **האניה חשבה להשבר**, אמר בלבו כי ודאי תשבר בעווננו ותמלא מים, וכהכנס בה המים אשר הוא למטה בירכתים, המתמלאים מים תחילה הם המתים ראשונה, על כן **ירד אל ירכתי הספינה** למות קודם שימותו כל הגויים, בל תאסוף עם חטאים נפשו, ואגב אורחיה מקבל עליו את הדין, ולמות ראשון על ברחו מלפני ה'.

או יהיה, כי הכיר כי הים סוער לבולעו על כן **ירד לירכתי הספינה**, אשר הם למטה בחלק הספינה אשר הוא תוך המים, אולי תנוכה טביעתו תוך המים וכו' כי בחלל שבתוך המים הוא.

(ו) **וַיִּקְרַב אֵלָיו רַב הַחֲבֵל וַיֹּאמֶר לוֹ מַה לָּךְ נִרְדָּם.** כלומר היתכן שמי שהוא בצרה כזאת יעצר כח לישן, והלא הוא שלא בטבע, על כן אמר לו **מה לך נרדם** לומר מה לך שתוכל להיות נרדם, והלא צרה היא אשר לך ואיככה תוכל לישן, ואם הוא כי בטוח אתה באלוהיך, שעם היות שתשבר האניה עושה לך נס ולא תמות, עם כל זה **קום קרא אל אלוהיך** עלינו שלא חטאנו, **אולי יתעשת האלוהים לנו ולא נאבד**, ויהיה אומרו יתעשת כדפירש רש"י עשת שן שהוא לשון חבור וקבוץ, כך יאמר **יתעשת האלוהים לנו** יתחבר שם אלוהים עם מידת רחמים, כדי לרחם גם בהיותם גויים, שצריך קבוץ רחמים עם הדין לרחם עליהם, וזה אמרו **לנו**, והלא זה הדבר הוא בהנחת הצלת יונה כי צדיק הוא בודאי, והיה מבקש ממנו יבקש רחמים על הגויים ההם, אז אמר **איש אל רעהו** למה תדבר בהנחה זו, אולי נהפוך הוא כי יונה הוא החייב והשאר זכאים, ולכן מסברא ההיא (ז) **ונפילה גורלות ונדעה בודאי בשלמי הרעה וכו'.**

ח ויאמרו אליו הגידה נא לנו באשר למי-הַרְעָה הזאת לנו
 מה-מלאכתך ומאין תבוא מה ארצך ואי-מִזְהָ עִם אֶתָּה :
 ט ויאמר אליהם עברי אנכי ואת-ה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲנִי יֵרָא
 אֲשֶׁר-עָשָׂה אֶת-הַיָּם וְאֶת-הַיַּבֶּשֶׁה :
 י ויִרְאוּ הָאֲנָשִׁים יִרְאָה גְדוּלָה וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מֵהַזֹּאת עֲשִׂית
 כִּי-יִדְעוּ הָאֲנָשִׁים כִּי-מִלְפָנֶי ה' הוּא בָרַח כִּי הִגִּיד לָהֶם :

(ח) ויאמרו אליו הגידה נא לנו וכו'.

הנה אומרו באשר (ח) למי הוא לשון כבד ובלתי מסודר, והראוי יאמר על מה הרעה הזאת לנו מה מלאכתך וכו'.

ב. מה זו שאלה מה מלאכתך וכו' היה להם לשאול מה עונך, ואם הוא שבשוש מלשאל ממנו עונו, או הוא בוש מלהגידו אי אפשר, שהרי אומר אחר כך כי (י) מלפני ה' הוא בורח כי הגיד להם.

ג. כי אומרו מאין תבוא ואומרו מה ארצך אחד הוא, ואם אומרו מאין תבוא הוא אם אינך בא מארצך כי אם מארץ אחרת מאין תבוא מה מעלה או מוריד זה.

ד. אומרו מה ארצך האם יונח שהוא מקרית פועלי און, האם בשביל זה יאבדו אנשים משבעים אומות בעון ארצו.

וכן יקשה על אומרו ואי מזה עם אתה, האם להיות עמו בלתי טובות יענשו כל ההמון הזה. ה. מה משיב (ט) עברי אנכי האם על ידי כך יהיה סער גדול בים, והראוי יאמר מלפני ה' אני בורח.

ו. כי אינו משיב על מלאכתו ועל שאלתם מאין תבוא ומה ארצך.

ז. אומרו ה' אלוהי השמים למה לא אמר ואלוהי הארץ.

ח. אומרו אשר עשה את הים ואת היבשה ולא אמר עשה את השמים, עם היות כי לה' יתייחס עשות ארץ ושמים.

ט. אומרו (י) מה זאת עשית כי ידעו וכו' שאדרבה על ידי יודעם מה שהגיד להם בטלה השאלה.

אמנם אין ספק כי הגיד להם אשר חטא (י) כי מלפני ה' הוא בורח כמ"ש כי הגיד להם, על כן לא נאמר בכתוב ששאלו מה פשעו ומה חטאתו כי ידוע הוא, כי זאת היא השאלה הראשונה הראויה לשאול והגיד להם, אך מספר הכתוב מה ששאלו אחר הגדתו ואשר גלה חטאתו והוא כי אמרו בלבם, ומה גם לרז"ל האומרים כי היו שם משבעים לשון, מה זה היה לאיש הזה שיגועו בעונו יותר משבעים איש, ואין לומר כי הוא על שלא מיחו, כי אין לטעם זה

מבוא לנושא הלז, כי מעולם לא ראוהו ואפילו היו מעירו, מאין ולאין יבואו למחות בו, ומה גם במה שלא נודע בלתי לה' לבדו וליונה, על כן המה ראו כן תמהו **הים הולך וסוער** עליהם, ואם הוא חטא למה ימותו הם כולם בעוונו.

אך אמרו בלבם אולי חשוב הוא כל כך לאלוהיו שכולנו טפלים כאין נגדו, ועל כן עונו רב ועושה רושם גדול לפי חשיבותו, ובכן אין ה' מחשיב כל אשר אתו כי המה הבל בערכו, ובמותו ימותו גם המה, וזה אומרו **(ח) ויאמרו אליו הגידה נא לנו**, וההגדה אשר אנו שואלים היא, באשר בשביל מי מבני אדם תהיה הרעה הזאת לנו, והוא לבדו לא יגווע בעווננו, מי הוא הראוי לכך שנהיה כולנו כאין נגדו, **מה מלאכתך** אפשר שחשיבותך הוא מצד עצמך, או מצד אבותיך או מצד עירך או מצד עמך. מצד עצמך, **מה מלאכתך** אולי היא מלאכת שמים, או עסק תורתו יתברך או עבודה מיוחדת לו יתברך, שעל כן חשיבותך לפניו גדולה מכל בני אדם או מצד מולידותך, וזהו **מאין תבוא** מעין מאמר התנא שהוא על ענין ההולדה, או מצד מקומך שאתה מעיר גדולה של חכמים וצדיקים, וצדקתם מחשיב את כל יושבי העיר ההיא על כל שאר בני אדם. וזהו **מה ארצך**, או מצד העם אשר אתה ממנו וזהו **ואי מזה עם אתה?**

על כן השיב ואמר, מכל ארבעה אלה אינו אלא בשביל עמי באשר אני יהודי כי **(ט) עברי אנכי**, ועל כן כל העמים טפלים אצלי, והטעם הוא, כי כל העמים יראים איש את אלוהיו, יש אשר אלוהיו מן השמים כשרים חציונים, או מלאכים או הוברי השמים וכסיליהם, או את יצורים אשר בים או ביבשה, ולכן אם אתם אלוהיכם המה מן הים או מן היבשה, האלוהים אשר **אני ירא** הוא, **אלוהי השמים**. ואם האלוהות אשר אתם יראים הם מן השמים, כי הם מלאכים או הוברי השמים וכסיליהם, כי אלו ואלו מכלל הברואים ולא עשו **את הים ואת היבשה**, כל שכן את השמים מה שאין כן אלוהי אשר אני ירא כי הוא עשה את הכל.

או שיעור הענין, אם אלוהיכם הוא מכלל השמים מי שאני ירא שהוא אלוהי, הוא אלוהי כל מציאות השמים לבדו, וכמו שאמרו ז"ל שהכל מודים שלא נבראו מלאכים ביום ראשון, שלא יאמרו שסייעוהו בבריאת השמים, שמיכאל מותח בדרומו וגבריאל בצפונה וכו' הה"ד נוטה שמים לבדי רוקע הארץ מאתי מי אתי כתיב, וזהו **את ה' אלוהי השמים אני ירא**, כלומר למעט אפילו מלאכים, שאפילו בריאתם לא הייתה עד אחרי **עשות ה' אלוהים** ביום הראשון **ארץ ושמים**, ואם אלוהיכם המה מאשר במים או אשר ביבשה, הנה **אלוהי אשר אני ירא** הוא **אשר עשה את הים ואת היבשה**.

כלל הדברים, כי על כן אני שקול יותר מכל העמים, כי אני עבד ליוצר אתכם ואת אלוהיכם.

עוד כיון לומר הלא מאשר הגדתי לכם כי מפני ה' אני בורח, הלא יעלה על רוחכם, כי על כן יצאתי מן היבשה לים, כי אולי בלבי הוא כי יכולתו ביבשה ולא בים לא כן הוא חלילה, כי אם **אשר עשה את הים ואת היבשה**, וידו בכל משלה כי הכל מעשה ידיו, אז **(י) וייראו האנשים יראה גדולה ויאמרו מה זאת עשית**. לברוח בים מלפניו יתברך, ועל פי דרכם הורו שאת אלוהיהם יעזבו ויאמינו באלוהי אמת ויכוחו את יונה, **ויאמרו מה זאת עשית** לברוח מלפני אלוהי אמת, כי ידעו הדבר **כי הגיד להם**.

יא ויאמרו אליו מה-נעשה לך וישתק הים מעלינו כי הים הולך וסער :

יב ויאמר אליהם שאוני והטילני אל-הים וישתק הים מעליכם

כי יודע אני כי בשלי הסער הגדול הזה עליכם :

יג ויחתרו האנשים להשיב אל-היבשה ולא יכלו כי הים הולך וסער עליהם:

אז **(יא) ויאמרו אליו מה נעשה לך**. לכפר בעד עוונך ולא נאבד בעוונך **וישתוק הים מעלינו**, כי לומר שנחתור היבשה ולהוציאך היבשה אי אפשר, **כי הנה הים הולך וסוער**, לומר, כי המקום הקרוב אל היבשה הוא סוער יותר, וזה אומרו **כי הים הולך וסוער**, והוא, כי הליכת הים הוא אל החול שבגבול הים, אמר כי לא היה למעלה במקום עומק הים סער ולא בהקרב אל שפת הים, כי אם אדרבה שם היה תוקף הסער, וזהו **כי הים הולך וסוער**, שכל מה שהולך הים הוא הגל שהיא אל שפת הים סוער יותר, וזהו **כי הים הולך וסוער**, והוא אומרו בסמוך **ויחתרו האנשים להשיב אל היבשה ולא יכלו, כי הים הולך וסוער**.

אז אמר **(יב) שאוני והטילוני אל הים וכו'**. והוא מאמרם ז"ל שאמר זה לכם האות שבשלי הסער, ושלא תאמרו בהטיל אותי הימה, כי אחר היותי תוך המים והים שותק, **שאוני** ותראו שחוזר וסוער ושובו **והטילוני אל הים**, והוא **כי יודע אני כי בשלי כו'**, ולא אמר בשבלי כי הלא הוא אשר כתבנו, כי העוון שאדם עושה הוא הנעשה משחית והוא הפועל הרעה לאשר עשאו, ושזה אומרו **וה' הטיל רוח גדולה אל הים** הוא המשחית אשר נעשה בעונו, שברח מלפני ה' הוא הרוח טומאה אשר הטיל ה' בים, ויהי הרוח סער גדול בים ולא תנוח עד יוטל יונה בים, וכל עוד שלא יוטל הוא סוער, וזה אומרו **כי בשלי** כלומר באותו שהוא שלי שעשיתי אני, הוא הסער הגדול הזה עליכם, כלומר, ולכן כאשר תטילוני עמו תנוחו אתם, ועם כל זה עשו השתדלותם **(יג) לחתור להשיב אל היבשה ולא יכלו כי הים הולך וכו'**. כמפורש בסמוך.

או יאמר וידוקדק אומרו **עליהם** שיראה מיותר, לומר שהיו רואים בהשגחה שהוא יתברך לא היה חפץ להשיבו אל היבשה, והוא כי היו חותרים כל תופסי משוט **להשיב אל היבשה ולא יכלו**, כי הים אשר דרכו להיות הולך בגליו עד שפת הים, היו רואים שבבואם אל צד היבשה

אשר הים הולך בגליו, שמה מלמעלה למטה אז אדרבה היה **הולך וסוער עליהם**, כי היו הגלים שבים אחור וסוערים עליהם מצד היבשה אל הספינה. וזהו **סוער עליהם**.

יד ויקראו אל-ה' ויאמרו אנה ה' אל-נא נאבדה בנפש האיש הזה ואל-תתן עלינו דם נקיא
 כי-אתה ה' כאשר חפצת עשית :
 טו וישאו את-יונה ויטלוהו אל-הים ויעמד הים מזעפו :
 טז וייראו האנשים יראה גדולה את-ה' ויזבחו-זבח ליהוה וידרו נדרים:

אז טרם (יד) יטילוהו קראו אל ה' ויאמרו. הנה אין ראוי להניחו כי אל נא נאבדה בנפש האיש הזה, כי גם כי נפשו חשובה מאד ואנו טפלים אצלו, אין ראוי שעל כן נאבדה עמו בסערת הים, כי אחר שהוא ימות מה בצע שנמות גם אנו עמו, כלומר, שעל כן נטילוהו אל הים למות הוא לבדו, ואל תתן בזה עלינו דם נקי במה שאנו הורגים אותו בידיים גם שחטא לך, כי הלא אין אנו העושים כי אם אתה שבזה חפצת, כי ודאי חפצת שיוטל בים, ועל כן נתת סער גדול בים, ומה גם לרז"ל האומרים כי כל הספינות היו עוברות ושבות לפניהם בנחת ולא בסער זולת זו, וכאשר חתרו להשיב אל היבשה לא יכלו, כי אדרבה היה הים סוער עליהם כמדובר, יורה כי אתה ה' חפצת שיוטל בים וישתוק, כי בשלו הסער הגדול והרי כאלו עשית בעצמך, וזהו כאשר חפצת עשית אז נסו, כמו שאמרו ז"ל כי וישאו אותו מתוך המים והיה הים חוזר וסוער, אז (טו) ויטילוהו אל הים ויעמד הים מזעפו. שלא התחיל תחילה להקל הזעף מעט מעט, ואז בראותם ההשגחה הגדולה ההיא קנו יראת ה'.

וזהו (טז) וייראו כו' את ה'. וכמו שאמרו ז"ל שנתגיירו ומלו בשר ערלתם, הה"ד ויזבחו זבח לה' וכי זבח זבחו אלא ברית מילה שהיא כדם זבח, ונדרו איש אשתו ובניו לאלוהי יונה ונדרו ושלמו, ועליהם הוא אומר ועל גרי הצדק.

פרק ב

א וימן ה' דג גדול לבלע את-יונה ויהי יונה במעי הדג שלשה ימים ושלושה לילות :
 ב ויתפלל יונה אל-ה' אלהיו ממעי הדגה :
 ג ויאמר קראתי מצרה לי אל-ה' ויענני מבטן שאול שועתי שמעת קולי :
 ד ותשליכני מצולה בלבב ימים ונהר יסבבני כל-משבריי וגליי עלי עברו :
 ה ואני אמרתי נגרשתי מנגד עיניך אך אוסיף להביט אל-היכל קדשך :

ו אֶפְפוּנֵי מַיִם עַד-נֶפֶשׁ תְּהוּם יִסְבְּבֵנִי סוּף חֲבוּשׁ לְרֹאשִׁי :
 ז לִקְצָבֵי הַרִים יִרְדְּתִי הָאֶרֶץ בְּרַחֲמֶיהָ בְּעֵדֵי לְעוֹלָם וַתַּעַל מִשְׁחַת חַיֵּי ה' אֱלֹהֵי :
 ח בְּהִתְעַטֵּף עָלַי נֶפְשִׁי אֶת-ה' זָכַרְתִּי וַתְּבוֹא אֵלַי תִּפְלִתִי אֶל-הֵיכַל קִדְשֶׁךָ :
 ט מִשְׁמָרִים הִבְלִי-שׂוֹא חֶסֶדָם יַעֲזְבוּ :
 י וְאֲנִי בְּקוֹל תוֹדָה אֶזְבְּחָה-לְךָ אֲשֶׁר נִדְרַתִּי אֲשַׁלְמָה יְשׁוּעָתָה לִיהוָה :
 יא וַיֹּאמֶר ה' לְדָג וַיִּקַּא אֶת-יוֹנָה אֶל-הַיַּבֵּשָׁה:

(א) וימן ה' דג גדול כו'.

ראוי לשים לב:

מה היה שהבליע הוא יתברך את (א) יונה במעי הדג,

ולא עוד אלא שאמרו רז"ל וימן ה' וכו' שהיה ממונה מששת ימי בראשית, ועל פי דרכנו נתן טעם מה, אל מספר הימים.

א. שלשה ימים וכו'.

ב. אומרו לבלוע את וכו'. ולא אמר ויבלע

ג. אומרו יונה פעם שנית והיה די יאמר לבלוע את יונה והיה במעי הדג וכו'.

ד. לרז"ל שאמרו כי תחילה בלעו דג זכר ואחר שלשה ימים ושלשה לילות שהיה בו ולא היה מתפלל, נתנו תוך דגה נקבה מעוברת מכמה אלפי רבבות דגים קטנים ושם נתפלל מתוך הדוחק, והלא כמו זר נחשב האם יש דוחק גדול מהיות תוך מעי הדג, והלא יתעכל שם ככל שאר מיני אוכלים שהדג אוכל, וגם הלא ימות שם מההבל החם. וגם תעדר נשימתו שם וימות ומהרעב, ולמה לא היה מתפלל תוך הזכר גם כי יהיה שם מרווח.

ה. אומרו ה' אלוהיו מה היה שמתאר פה את ה' לאלוהיו מבשאר כתובים.

ו. כי מה היא התפילה שהתפלל שאם היא אומרו (ג) קראתי וכו', זה הוא סיפור שמספר מה שהיה בו ולא ענין תפילה.

ז. אומרו קראתי וכו'. שועתי וכו', שאם הוא כפל ענין במלות שונות הוא דוחק וקושי כפול מציאות הכפל ושנוי הלשון.

ועוד שגם שינוי ענין יש בו, שבזה נאמר מצרה לי ואחר כך אמר מבטן שאול. כי גם שזה וזה צרה זה קלה וזה חמורה.

ועוד כי תחילה היה לו לומר שמעת קולי ואחר כך ויענני ולא להפך.

ח. אומרו (ד) ותשליכני כי לא הוא יתברך היה משליכו והראוי יאמר וישליכוני.

ט. אומרו ונהר מי נתן נהר בלבב ימים.

וגם למה היה הנהר מסבבו ומה גם כי מה שיעור עובי איש אחד שיסבבנו נהר, ואם הוא כדעת המפרשים שהיה נהר מסבב את הדג, מה יתן ומה יוסיף לו מה שיסבב לדג.

י. אומרו כל משברייך וכו'. מה היה הוא מתפעל ממה שיעברו משברים וגלים על הדג.

יא. איך מתקשר לזה אומרו **(ה) ואני אמרתי נגרשתי וכו'**. וגם על איזה דבר אמר שנגרש מנגד עיניו.

יב. אומרו **אך אוסיף להביט** מה שממעט האך, ואיך נמשך לו שיוסיף להביט וכו'.

יג. אומרו **(ו) אפפוני וכו'**. שהיה לו לאומרו סמוך לפסוק ותשליכני מצולה ולא להפסיק בינתיים בפסוק **ואני וכו'**.

יד. כי בתחילה אמר **ונהר יסובבני** ופה הוא אומר **תהום יסובבני**

טו. אומרו **סוף חבוש לראשי**. מי נתן סוף בתהום ואם נאמר שהוא ים סוף, איך היה חבוש לראשו.

טז. אומרו **(ז) לקצבי הרים ירדתי וכו'**. כי כל הכתוב משולל הבנה וקשר קצתו עם קצתו,

יז. אומרו **לקצבי הרים ירדתי** מה המה **קצבי הרים**, ואיך הם בים ושיש שם לארץ בריחים ושיהיו בעדו ושיהיו לעולם.

יח. איך מתייחס לזה אומרו **ותעל משחת חיי**, וגם למה מכנה פה את ה' לאלוהיו באומרו **ה' אלוהי**

יט. אומרו **(ח) בהתעטף עלי (רוחי) [נפשי]** על איזה זמן ידבר ואיך את ה' זכר בלבד, והלא גם התפלל וכאשר יורה אומרו **ותבוא אליך תפילתי** ואיך אמר

כ. אומרו **ותבא וכו'**. **אל היכל קדשך** כי אחר שובאה אליו מה יוסיף בהיות אל היכל קדשו.

כא. איך מתייחס לזה אומרו **(ט) משמרים כו'**.

כב. אומרו **(י) בקול תודה אזבחה לך** מה ענין הקול הלז, והראוי יאמר זבח תודה אזבחה לך,

וגם מה הוא הנדר הלז אשר נדר וישלם,

וגם מי לא ידע שישועתה לה'.

אמנם הנה ידוע כי כל בחינות מביט ושופט אלוהי עולם ה', וכן יונה הנה היו תחת ידו זכות וחובה, זכות במחשבה וחובה בפועל, כי מחשבתו לברוח מפני ה' היה לבלתי חייב את ישראל, כי ידע כי הגויים קלים לשוב, כי אין היצר הרע מתגבר עליהם כאשר על ישראל, כי הגדול בקדושה מחברו יצרו גדול הימנו, כי לא תהיה תפארתו של יצר הרע לנצח את הגויים, כאשר בטמא את הקדושה, על כן ברח מלפני ה' וילך אל ארץ, אשר אין רוח נבואה שולטת שם כמדובר למעלה, בל יודיע לו הוא יתברך מה ידבר בנינוה, ומצד אחר הייתה חובה בידו במציאות הבריחה, כי מי יערב אל לבו להטות ימין ושמאל מאשר יצווה ה', על כן בראות יונה את הים הולך וסוער, גמר בלבו כי רצון קונו יתברך לטובעו בים אשר בו הלך לברוח ממנו, ואז קבל עליו דין שמים ואמר **שאוני והטילוני אל הים**, כמו שאמרו ז"ל כי למות בים היה עם לבבו, אלא שנראה מדברי ה' כי בחר ליאבד בים מלחייב את ישראל, או כפשוטו כמדובר לקבל עונשו.

ובכן הוא יתברך המביט אל כל הבחינות, גזרה חכמתו להורות לו כי בכל מקום אשר ירצה האדם לברוח ממנו, שם יאסרהו במאסר לא יוכל לזוע ולנוע מתוכו, ולכן **(א) וימן ה' דג גדול לבלוע את יונה**, כי אין לך מאסר גדול מהיות תוך מעי הדג, וגם רצה יקבל יסורין על אשר ברח ממקום גיהנום, והוא כי טרם יבלענו הדג העביר יתברך עליו משבריו וגליו, וזה אומר **לבלוע את יונה** ולא אמר ויבלע את יונה, כי אם שהזמין והכין אותו הוא יתברך לבלועו אחר שיקבל ענשו, כאשר יפרש הוא בעצמו את כל אשר קרהו טרם ינתן בדג, באומר **ותשליכני וכו'** כאשר יבוא בס"ד.

וסיפר הכתוב כי כאשר ניתן בדג לא נעשה בו שנוי, כדבר הנאכל לדג שמשנתה ומתעכל או לפחות ימות מהבלו של בטן הדג, כי אם **ויהי יונה במעי הדג** שהיה יונה בהוייתו עם היותו במעי הדג **שלשה ימים ושלושה לילות**, כי החביאו שם יתברך על פי כוונתו, הוא המקיימו להראות לו כחו ושליטתו יתברך הפך הטבע, והנה יונה לא ערב אל לבו להתפלל לה' כי כבדה אשמתו בעיניו, ויחשוב בלבו כי רצון קונו יתברך היה להורות לו כי בכל מקום שילך האדם שם הוא אסור בזיקים, ובכן ניתן במעי הדג וסופו למות שם בעונו, כי יתעכל בדג ולא היה מקיימו יתברך כעת שם, רק למען יראה את אשר חטא, כי אין ממנו יתברך מנוס וסופו למות שם בעונו, על כן לא שת לבו לדבר אל ה', כי העולה על רוחו כי בכעס הוא יתברך עליו, והיה יושב ודומם ומקבל עליו את הדין, על כן מה עשה הוא יתברך שינה אותו **ממעי הדג למעי הדגה** כמו שאמרו ז"ל, ויהיה הענין כי אחר שקבל ענשו בים כמדובר, והראהו יתברך כי בכל מקום שהאדם יברח מפניו שם ימצא בית בלא ליאסר בו מאתו יתברך.

אחרי זאת רצה יתברך לשלם לו שכר טוב על טוב כוונתו, שמה שעשה לבל ידבר לו הוא יתברך לבל תמשך חובה לישראל כמדובר למעלה, על כן הורה לו איך הוא מתאוה שידבר הוא לו יתברך להורות איך רצונו טוב עמו, לומר אתה לא רצית שאדבר לך ואני מתאוה שתדבר עמי, למען תדע כי אחר קבלת עונש פעולתך, תקבל שכר כוונתך הטובה ואהבת עולם אהבתיך, על כן נתנו במעי הדגה שהוא מקום דחוק מילדיה הרבים כמה ריבואות כמו שאמרו ז"ל, אז אמר יונה בלבו לו חפץ ה' להמיתני שאתעכל במעי הדג, ומה שהייתי בו חי ומרווח לא היה רק עד אביט את מעשה האלוהים, כי אם ואחריתי למות שם אחרי כן, לא הביאה עתה במעי דגה אחרת שאצטער, כי מה יתן ומה יוסיף לי צער יתר מעט, אחר שסופי למות במעי הדגה, ומלאך המוות מה לו הכא מה לו התם, אך אין זה כי אם שלהחיות אותי רצה האלוהים וכבר רצה ענשי, ועל כן חפצו יתברך להביאני במצוק שאתפלל לפניו על הצרה ולא על המותה, כי כבר קבלתי ענשי ואחיה ולא אמות.

על כן **(ב) ויתפלל יונה אל ה'** והיא התפלה אשר הובאה במדרש, ואחר התפללו אמר **(ג) קראתי מצרה לי וכו'**, לומר מה שלא התפללתי עד כה הוא, כי מתחילה חשבתי כי להמיתני במעי הדג רצה הוא יתברך, והייתי יושב ודומם ומקבל ענשי ובוש מהתפלל לקוני, אך עתה שהביאני במעי הדגה הבנתי, כי לא חפץ ה' להמיתני רק צרה בעלמא הוא שהיצר לי למען אתפלל לפניו.

וזוהו **(ג) קראתי מצרה לי אל ה'**, שהוא קראתי בראות שהוא מצרה לי בלבד, וכאשר קראתי קריאה בעלמא כבר ויענני כענין טרם יקראו ואני אענה, ולמה לא ציוה מיד להקיאני עד אגמור כל תפילתי וכל דברי אלה, הלא הוא כי **מבטן שאול שועתי שמעת קולי**, והוא מאמרנו על פסוק **והיה טרם יקראו ואני אענה עוד הם וכו'** והוא כי במה תודע חיבה יתירה אשר למלך עם אוהבו אם לא בשמוע כל אמרי פיו אחרי יודעו רצונו, כי אם יבואו שני אוהבי המלך וכל אחד יבקש דבר מאתו, והמלך ידע דברי שאלת כל אחד מהם, ולאחד אמר ידעתי שאלתך נתתיה לך אל תדבר דברך, ולשני עם שעושה שאלתו מניחו עד יגמור כל דברי שאלתו ובקשתו לגמרי, את מי משניהם יאהב המלך יותר, הוי אומר את השני הלז שעם עשותו חפצו ורצונו לא יהיו נעתרים דבריו לפניו, כי אם אדרבה ישתעשע בשמוע מפיו כל דברי שאגתו כי יערב עליו דברי ידידו, וזהו **והיה טרם יקראו ואני אענה**, כי אסכים ואגמור לעשות שאלתו, ועם כל זה לא אמנעם מלדבר לי, כי אם **עוד הם מדברים ואני אשמע**, כי ערבים עלי דבריהם, וזה יאמר פה, הנה כאשר **קראתי מצרה לי אל ה' ויענני**, כבר מטרם אקרא ועם כל זה **מבטן שאול שועתי שמעת קולי**, כי לא נמנעת משמוע קולי ממעי הדגה, אשר בטנה היא שאול כי קשה כשאול חומה ודחקה.

(ד) ותשליכני מצולה וכו' אחרי אומרו שבראות עצמו במעי הדגה הכיר כי לא חפץ ה' להמיתו, כי אם להביאו בצרה שמתוכה יתפלל, כי תאב היה יתברך לשמוע תפילה מפיו כמדובר, עתה חלה עליו חובת ביאור במה קבל עונש ברחו מלפני ה', שאחר כך כל כך רצה אלוהים את מעשיו שהיה מתאוה שמוע קולו, עד שעם שכבר ענה שמע קולו כי ערב הוא לפניו יתברך, לזה אמר **ותשליכני וכו'** והוא כי טרם יבלענו הדג העביר עליו הוא יתברך צרות מעין גיהנום, למרק נשמתו ונתן בו חיות וכח לסבול שלא בטבע לקבל ענשו, על דרך שנותן למתמרקים בגיהנום, והוא אומרו **ותשליכני מצולה** לומר הנה קבלתי ענשי כי **ותשליכני מצולה בלבב ימים**, ולתת בי כח לסבול היסורין עשית, כי **ונהר** הוא נהר ידוע היוצא מעדן, מתחת עץ החיים והיה סביב לי לתת בי חיים וקיום לסבול, עד כי **כל משברייך וגלייך עלי עברו** למרק עוני כמקום גיהנום, וזה היה מאתך לטוב לי.

כי הנה תחילה **(ה) ואני אמרתי בלבי נגרשתי מנגד עיניך** שהוא כי בעוון שברחתי מארץ ישראל אשר עיני ה' בה תמיד, לא אזכה להיות עוד בארץ ישראל אשר היא נגד עיניך, וזהו **נגרשתי מנגד עיניך** הוא מארץ שעיני ה' בה, אך על ידי היסורין **שכל משברייך וגלייך עלי עברו**, אדעה כי אין צריך לומר מציאות ארץ ישראל, כי אם גם **אוסייף להביט אל היכל קדשך**, ובהתימו כללות הענין בא להוכיח אשר אמר **ונהר יסובבני**, והוא לומר מה שאמרתי **ונהר יסובבני**, שהרגשתי שכדי לקיימני לתת בי כח לסבול היסורין, היה הנהר ההוא בהיותי **בלבב ימים** מסובבני, כי הנה אחרי כן שלא הוצרכתי אל הנהר לקיימני, כי לא באו מים כי אם עד נפש שהוא עד חוטמי עד ולא עד בכלל, שאז לא היה צריך **נהר יסובבני**, כי אם אז אף תהום היה עולה ומסבב גופי לבלעני על אשמתי.

אלא שלא היה (ו) התהום מזיזני ממקומי פנימה, כי **סוף** שבמקום שלא היו כי אם מים עד נפש כי גדל שם היה **חבוש לראשי**, ולא היה מניח את התהום להשמיטני אל העמקים, הנה אז שלא צפו מים על ראשי והיה מקום שהייתי יכול לחיות, לא הוצרך נהר יסובבני, אך בין זה ובין זה ניכה עוני ואטהר ממנו.

(ז) לקצבי הרים וכו' בהתימו לספר את אשר ציוהו יתברך מאשמתו, אמר בלבו הלא יחסדני שומע באמת, באמור מה היה לך לברוח מארץ ישראל מהשראת נבואה בחרת לברוח הימה, שהיה פתחון פה לדבר עליך לאמר, אולי חשבת תעדר חלילה שליטתו יתברך בים, וטוב טוב היה לך לבקש מקום הקצוב לתחום ארץ ישראל בארץ, ולצאת משם והלאה אל חוצה לארץ, כי הלא זה הדבר אשר כתבנו, שנשמר מזה יונה לפני הגויים אשר באניה, באמור להם **אשר עשה את הים ואת היבשה**, לומר ואל תחשדוני שברחתי מלפני ה' בים על העדר שליטתו בה חלילה, וזה אחשוב בא פה לתת טעם לדבר, ואמר **לקצבי הרים ירדתי** לומר אלו לקצבי הרים הוא מקומות קצבת גבול ארץ ישראל הייתי יורד, בל תשרה עלי נבואה שם, אלא שאם כן הארץ שהיא ארץ ישראל היו **בריחיה** סוגרים **בעדי** לעולם, שלא הייתי זוכה ליכנס אליה עוד, אך עתה על ידי לכתי הימה, ומה גם לרז"ל שאמרו שכוונתו הייתה להשליך עצמו אל הים, היה טוב לו כי **ותעל משחת חיי**, ע"י מה שכל משבריו וגליו עליו עברו וצער מעי הדגה, **ולא עוד** כי אם גם זכיתי על ידי הייסורין שבים, שעל ידי כן זכיתי לכנות עלי שם אלוהות, והוא **ה' אלוהי**.

ואיך ידעתי כי כן, הלא הוא כי הנה **(ח) בהתעטף עלי וכו'** והוא בהזכיר מאמרם ז"ל על פסוק **כל הנשמה תהלל יה**, שארז"ל אין לך כל נשימה שאין הנפש מבקשת לצאת מהאדם, אלא שרואה את השכינה שהארץ מלאה מכבודו, וחוזרת אחוריה, וביארנו במקומו שהוא כי טבע לחשוך בא אל שורשו, ובכן נפש האדם שהיא חלק אלוה ממעל, גועלת בחומר האדם ותאבה

לשוב אל אלוהיה לידבק בו, ובכן מבקשת לצאת אלא שרואה את הקדוש ברוך הוא שכל הארץ מלא כבודו, וחזרת לאחוריה באומרה גם פה אני סמוכה אליו, או דיו לעבד להיות כרבו, וכאשר שכינה בארץ גם אני לא אגעל בחומר, גם ידוע כי עיקר משכן שכינה הוא האדם כאשר הוא צדיק, וכמאמר הנביא היכל ה' המה.

ונבוא אל הענין, אמר בהתעטף עלי נפשי שהייתה מתעטפת עלי לצאת ממני, אז **את ה' זכרתי** בהרהורי לבי למען לא תחשוק שוב אל ה' למעלה, כי הלא גם כי היה ה' וכל כך הייתה שורה שכינה בקרבי, על ידי זכירתי את ה' למען תנוח נפשי בי, כי בצאת תפילתי מפי לא הייתה הולכת ממני ועולה השמימה, כי אם **ותבוא אליך תפילתי** לא הולכת ממני והלאה כי אם באה והיא אליך, ואין זה כי אם שאני **היכל קדשך**, ומפי הייתה יוצאה ואל עצמי הייתה באה, והוא אליך, כי בי אתה, וזהו **ותבוא אליך תפילתי אל היכל קדשך**.

ועוד הרווחתי על פי דרכי ברדתי הימה, מה שאין כן אלו **לקצבי הרים ירדתי**, כי עתה נתגלגל כי שבו אליך כל הגויים אשר בספינה כי רבים ונכבדים היו, מה גם לרז"ל האומרים שהיו מכל שבעים לשון געלו בהבליהם ובאו אליך ה'.

(ט) וזהו **משמרים הבלי שוא**, כי אותם שהיו משמרים הבלים של שווא, והוא כי את פסילי אלוהיהם שהם פסילי זהב וכסף, שהם דוגמת הוברי שמים או שרפי קדש או דוגמת שרים חיצונים שנמצא שהפסילים של מטה הם הבלים של שווא של מעלה, שאין העליונים מושיעים בלתי ה' לבדו, והנה היו הגויים ההם משמרים את הבלי שווא, כי על כסף וזהב אשר שמו בפסילים הם שומרים אותם שלא יגנבו, אך עתה **חסדם יעזבו** כי החסד שעשו עם המתים האלו שהוא הכסף וזהב אשר שמו עליהם, או שנעשו מהם עתה יעזבו אותו, והוא כי התגירו ואחר שנתגירו נעשת הע"ז של ישראל, ואסורה בהנאה כי אין לה ביטול, נמצא **שחסדם יעזבו** לאיבוד לגמרי וזהו **חסדם יעזבו**, הנה כי תועלת זה נמשך על ידי ברחי דרך אניה בלב ים, על ידי הגויים ההם כי קנו נפשם.

(י) ואני גם כן הרווחתי, כי **בקול תודה אזבחה לך**, כי הנה כל יורדי הים חייבים להודות לה' בעלותם היבשה, כי הוא מארבעה שצריכים להודות, באומרו **יודו לה' חסדו** והוא לומר בא"י וכו' הגומל וכו' וכן הולכי דרכים כנודע, אמר הנה כל אחד מארבעה שצריכים להודות, אין עושים בהודאה קרבן רק קול הודאה בלבד, אך **אני בקול תודה** שאומר הגומל וכו', בקול ההוא **אזבחה לך** כי אחשב לזובח זבח, והוא כי **זבחי אלוהים רוח נשברה** ובכן בקול הודאתי שאזכור כל מה שקרה לי בים, ודאי שתשבר רוחי בקרבי באופן שבקול התודה יחשב כאלו אזבחה לך את עצמי.

ושמא תאמר, למה איני נודר קרבן תודה שור או כשב או עז בפועל, הלא הוא, כי איני עושה עיקר נדרי על ישועת עצמי כי אם על ישועת ה', שהוא על מה שלעתיד תושע שכינה שבגלות, כי אז על שמחה זו יעשה יתברך סעודה לצדיקים מלוינתן, והוא כי ארז"ל שנדר יונה לחלק את לוינתן לצדיקים לעתיד לבוא, וזה יאמר **אשר נדרתי אשלמה** שהוא לזבוח ולחלק לוינתן על **ישועתה לה'**, ולא על הנוגע אל ישועתי.

או יאמר אל יחסדני שומע, כי בהיותי בצרה נדרתי נדר על ישועתו ולא על ישועת עצמי אולי עשיתי למען עצמי ליענות תחילה, כי לא כן היה כי **אשר נדרתי אשלמה**, לא היה על הנמשך לי ליענות תחילה, כי אם על **ישועתה לה'** מצד עצמו יתברך בלבד.

או יאמר, כי אין דרך אדם לנדור נדר כי אם לקיים קודם מותו, אך יונה נדר לקיים אחר שימות וישוב לחיות, לזה אמר מה שאין אדם נודר כי אם לעשות טרם ימות, הוא שמא ימות ולא יקיים, אך אני ידעתי כי **אשר נדרתי** ודאי אקיימה, כי הנה **ישועתה לה'** היא, ותשועת ה' אין דבר ודאי כמוה, באופן שגם שהיא לאחר מות תהיה, אין בה ספק.

והענין הוא, כי יונה הוא משיח בן יוסף כי הוא בן הצרפית שהחיה אליהו, ותנא דבי אליהו אותו הנער שהחייתי משיח בן אפרים הוא, ורמז רמזתי לעולם שאני בא תחילה ואמר כך יבוא הוא ע"כ, ועל ידי הראהו יתברך את לוינתן כי הוא המחלקו כאשר נדר כמו שאמרו ז"ל.

(יא) ויאמר ה' וכו' ארז"ל שהשליכו תתקס"ה פרסאות ביבשה, והן אמת כי להיות הדגה בלבב ימים עד מקום בארץ ישראל, קרוב אל נינוה לשלחו מיד שם על ידי נבואה, כאשר שלחו היה מרחק רב ביניהם, אך עם כל זה ראוי לבקש איזה רמז מהיכן יצא להם זה השיעור בצמצום, ואפשר על כי מספר אותיות תיבות **ויקא את יונה אל היבשה** עם מספר האותיות ועם מספר התיבות ועם אחדות כללותן עולה תתקס"ה.

פרק ג

א ויהי דבר-ה' אל-יונה שנית לאמר :

ב קום לך אל-נינוה העיר הגדולה וקרא אליה את-הקריאה אשר אנכי דבר אליך :

ג ויקם יונה וילך אל-נינוה כדבר ה' ונינוה היתה עיר-גדולה לאלהים מהלך שלשת ימים :

ד ויחל יונה לבוא בעיר מהלך יום אחד ויקרא ויאמר עוד ארבעים יום ונינוה נהפכת :

ה וַיֹּאמְרוּ אַנְשֵׁי נִינּוּה בְּאֱלֹהִים וַיִּקְרְאוּ-צוּם וַיִּלְבְּשׁוּ שָׂקִים מִגְדוּלָם וְעַד-קִטְנָם :
ו וַיַּעַן הַדָּבָר אֶל-מֶלֶךְ נִינּוּה וַיִּקָּם מִכְסָאוֹ וַיַּעֲבֵר אֶדְרֵתוֹ מֵעֲלָיו וַיִּכַּסּ שָׁק וַיֵּשֶׁב עַל-הָאֶפֶס :

(א) ויהי דבר ה' אל יונה שנית לאמור וכו'.

הנה יראה כי אחרי ראות אשר קרה לו, מאליו היה ראוי ללכת מבלי ישולח שנית, אך זה יכוון באומרו **לאמר** והוא מה שכתבנו למעלה, כי מה שברח לחוצה לארץ בל יוסיף לדבר ה' אתו, הוא בתחילה לא הגיד לו הוא יתברך מה ידבר בנינוה, כי אם **וקרא עליה בלבד**, ועל כן מצא מקום לפרוש קודם שיאמר לו מה ידבר, על כן הוצרך לדבר לו **שנית**, וזה אומרו תדע למה **ויהי דבר ה' אל יונה שנית** ולא הלך מעצמו, הלא הוא כדי לומר לו ומה היה אשר הוצרך **לאמר**, הלא הוא (ב) **קום לך אל נינוה וכו'**. **וקרא אליה את הקריאה אשר אני דובר אליך** מה שאין כן עד כה, שלא דברתי אליך את אשר תקרא והוא מה שפירש בדברו, שהוא (ד) **עוד ארבעים יום וננוה נהפכת**. ואמר כי לא מיראה על אשר קרה לו על ברחו הלך עתה, כי אם (ג) **וילך כדבר ה' על אשר דברו ה' בלבד לעשות ציויו**.

(ה) **ויאמינו אנשי נינוה וכו'**. אין ספק כי בשם אלוהים הייתה הקריאה, ואמר כי אנשי ננוה לא התפללו כי אם משם אלוהים אשר שמעו, כי **ויאמינו אנשי ננוה באלוהים** ומיד נכנעו, ומאשר החלה ההכנעה בגדולים גמרו קטנים, וזהו **מגדולם ועד קטנם**, אך מלך נינוה לא הוצרך הזכיר שם האלוהים להתפעל, כי אם מיד כאשר דברתי חצי דבור מיד **ויאמינו וכו'**.

(ו) **ויגע הדבר למלך נינוה**. הדבר בעצמו שהנביא דבר **עוד ארבעים יום כו'**, התפעל יותר והיה בהדרגה, תחילה **ויקם מכסאו** שהוא להעביר מעלה שמחוץ למלבושיו, ואחר כך **ויעבר אדרתו** שהוא לבוש מלכות ממלבושיו, ועוד הוסיף אחר הסיר מלבוש המעלה כסה **שק**, הוא לבוש הכנעה **וישב על האפר**, כלומר מכיר אני כי כסודם היינו ראויים לישרף בגפרית ואש מן השמים, והנני **על האפר** כאוד מוצל משרפה, ואחר קבלו בעצמו ההכנעה בכל לבו, אז השמיע לעם כי אז ישמעו דבריו, מה שאין כן אם הוא לא היה מקבל על עצמו תחילה, כמפורש אצלנו במקומות רבים.

ז וַיִּזְעַק וַיֹּאמֶר בְּנִינּוּה מִטַּעַם הַמֶּלֶךְ וַיִּגְדְּלוּ לֵאמֹר
האדם והבהמה הבקר והצאן אל-יטעמו מאומה אל-ירעו ומים אל-ישתו :
ח וַיִּתְכַּסּוּ שָׂקִים האדם והבהמה וַיִּקְרְאוּ אֶל-אֱלֹהִים בְּחִזְקָה
וַיֵּשְׁבוּ אִישׁ מִדְרֹכוֹ הַרְעָה וּמִן-הַחֲמִס אֲשֶׁר בְּכַפְיָהֶם :
ט מִי-יִזְדַּע יָשׁוּב וְנַחֵם הָאֱלֹהִים וְשָׁב מִחֲרוֹן אַפּוֹ וְלֹא נֶאֱבַד :
י וַיִּרְא הָאֱלֹהִים אֶת-מַעֲשֵׂיהֶם כִּי-שָׁבוּ מִדְרֹכָם הַרְעָה

וינחם האלהים על-הרעה אשר-דבר לעשות-להם ולא עשה :

הנה אומרו **לאמר** יראה מיותר,

ועוד אומרו מי יודע ישוב ונחם האלוהים, האם היה מסתפק שהוא יתברך מקבל שבים.

ועוד שהיה לו לומר אולי ישוב ונחם האלוהים ולא יתלה במי יודע.

אך כללות המכוון הוא כי אינו דומה חולי הנפש לחולי הגוף, כי חולי הגוף אינו ביד החולה, כי רוב פעמים או כלן אין החולה מבין בחוליו, וגם לבו בל עמו לרפא עצמו, אך הרופא על פי אותות הדפק ודומה לו, יכיר לפי חכמתו ורפא ירפא, אך חולי הנפש אין רופא יכול לרפאת בלתי אם החולה בעצמו, כי הוא יודע מורת נפשו וכל אשר חטא עליה, ויוכל לשוב ולתקן מכל אשר ידע שחטא בהנה, והן אלה דברי כרוז מלך נינוה, הנה **מטעם המלך וגדוליו** אינו כי אם **לאמר האדם, וכו' אל יטעמו** האדם הנזכר וכן **אל ירעו הבהמה**.

וכן (ח) **ויתכסו שקים כו'**. ושדרך כלל **ישובו איש מדרכו הרעה ומן החמס כו'**, אך אמנה לומר בפרטות לכל אחד שוב מרעתך, בדבר פלוני ודבר פלוני שחטאת בו בפרטות זה אי אפשר, כי אין המלך וגדוליו יודעים כל אשר יחטא איש בחדרי משכיתו, אך הכרוז הוא (ט) **מי יודע** מכל איש ואיש אשר חטא, כי אין יודע זולתו **ישוב** מאשר יודע שחטא, ובזה **ונחם האלוהים** ודאי, ועוד כיון לומר שכל אחד יחשוב בעצמו כי הוא יכול לתקן הכל, שיחשוב בלבו כי בשלו הצער הגדול ההוא, כענין עלות על רוחו שהעולם שקול וכיוצא. וזהו **מי יודע ישוב**. עם שיחיה הוא **ישוב ונחם האלוהים**, על ידי תשובת היחיד ההוא **ולא נאבד** כולנו, כי כמה פעמים חוטא אחד יאבד טובה הרבה.

(י) **וירא האלוהים את מעשיהם כו'**. הנה למעלה אמר **וישובו איש מדרכו הרעה ומן החמס אשר בכפיהם**, ופה אינו מזכיר רק החלוקה הראשונה **כי שבו מדרכם הרעה**, אך ומן החמס אשר בכפיהם אינו אומר, ויתכן כי היה גזל הווה ונראה והיה גזל עבר מזמן קודם, ועל הראשונה אמר **איש מדרכו הרעה**, ועל השני אמר **ומן החמס אשר בכפיהם**, שהוא הקדום שאינו רק בכפיהם כענין ביד כל אדם יחתום, ועל כן אמר כי מה ששבו היה איש מדרכו הרעה ההווה אך לא הקדום, ועם כל זה **וינחם האלוהים על הרעה אשר דבר לעשות להם**, כי באשר דבר נחה דעתו וכעסו **לא עשה**.

או יהיה מה שחזר ואמר **ולא עשה**, שהיה אפשר שלא יביא הרעה להם כי אם לבניהם, כאשר קרה לאחאב שהועיל מה שנכנע לבלתי הביא הרעה בימיו, כי אם בימי בנו אמר כי פה שב מאשר **דבר לעשות להם**, ולא בלבד **לא עשה** להם בעצמם, כי אם **ולא עשה** כלל גם בדור אחר.

פרק ד

א וירע אל-יונה רעה גדולה ויחר לו :
 ב ויתפלל אל-ה' ויאמר אנה ה'
 הלוא-זה דברי עד-היותי על-אדמתי על-כן קדמתי לברח תרשישה
 כי ידעתי כי אתה אל-חנן ורחום ארך אפים ורב-חסד ונחם על-הרעה :
 ג ועתה ה' קח-נא את-נפשי ממני כי טוב מותי מחיי :
 ד ויאמר ה' ההיטב חרה לך :

(א) וירע אל יונה וכו'.

ראוי לשים לב על אומרו (א) ויחר לו כי הוא האמור באומרו וירע ליונה.

ועוד למה (ג) התפלל שיקח את נפשו מה תועלתו בזה.

וגם למה טוב מותו מחייו.

ועוד מה זו תשובתו יתברך (ד) ההיטב חרה לך, אם הוא דרך שאלה אין ה' צריך לשאול וגם היכן היא התשובה.

ואם היא לשון תמיהא כלומר שאין ראוי שהיטב ייחר לו למה אמר בלשון זה, וטוב היה צודק לומר למה חרה לך.

ועוד כי למעלה אמר וירע ליונה ואמר ויחר לו, ולמה תפס הוא יתברך לשון אחרון ולא אמר ההיטב הרע לך. אך הנה הרע ליונה רעה גדולה על שנחם ה' על רעת אלו, כי יהיה מזה קטרוג על ישראל, שאין מקבלים תוכחת ואינם שבים אל ה', והן אמת, כי מהראוי היה שלא ירע לו אחר שהוא מעשה ה' יתברך, על כן ויחר לו על מה שהרע לו, שראה לו שהיה חוטא במה שהרע לו על מה שעשה הוא יתברך.

ועל כן על מה שהרע לו (ב) התפלל ויאמר אנה ה' הלא זה דברי וכו' כי אתה אל חנן וכו'.
 וימשך קטרוג על ישראל.

לכן ועתה טרם יצר לישראל (ג) קח נא את נפשי ממני.

ועוד טענה כי הלא טוב מותי מחיי, כי הלא עתה אני ראוי עדיין שתיקח את נפשי על ידך שהוא בנשיקה כי צדיק אני, ואם אאריך ימים אולי אחטא כאשר אני מתחיל שהרע לי על מעשיך, לכן טוב מותי צדיק בעוד שחרה לי על מה שהרע לי, שהוא כחצי תשובה, לזה השיב

לו הוא יתברך. ואמר **(ד) ההיטב חרה לך**. כלומר הלא יראתך על שהרע לך על מה שעשיתי, שהוא עון אל תחוש על זה, כי הנה **ההיטב** והריבוי הוא מה **שחרה לך** על שהרע לך, באופן שאין לך תשובה גדולה מזו ולא נשאר עליך עוון אשר חטא ולא תמות.

ה ויצא יונה מן-העיר וישב מקדם לעיר ויעש-לו שם סכה וישב תחתיה בצל עד אשר יראה מה-יהיה בעיר :
ו וימן ה-אלהים קיקיון ויעל מעל ליונה להיות צל על-ראשו להציל לו מרעתו וישמח יונה על-הקיקיון שמחה גדולה :
ז וימן האלהים תולעת בעלות השחר למחרת ותך את-הקיקיון וייבש :
ח ויהי כזרם השמש וימן אלהים רוח קדים חרישית ותך השמש על-ראש יונה ויתעלף וישאל את-נפשו למות ויאמר טוב מותי מחיי :
ט ויאמר אלהים אל-יונה ההיטב חרה-לך על-הקיקיון ויאמר היטב חרה-לי עד-מות :
י ויאמר ה' אתה חסת על-הקיקיון אשר לא-עמלת בו ולא גדלתו שבן-לילה היה ובן-לילה אבד :
יא ואני לא אחוס על-נינוה העיר הגדולה אשר יש-בה הרבה-משתיים-עשרה רבו אדם אשר לא-ידע בין-ימינו לשמאלו ובהמה רבה :

(ה) ויצא יונה מן העיר וכו'.

ראוי לשים לב אם עשה לו שם סוכה וישב תחתיה בצל, למה הוצרך אל (ו) הקיקיון להיות צל על ראשו.

ועוד אומרו להציל לו מרעתו מה זו הצלה, ומאיזו רעה היה ניצול בקיקיון, כי אם הוא מחום השמש, הרי באומרו **להיות צל על ראשו** הובן.

ולא עוד אלא ששמח **על הקיקיון** עם היות לו צל סוכתו.

וגם אומרו גדולה מה היא הפלגת השמחה ההיא.

ועוד אומרו טוב מותי מחיי על יבושת הקיקיון, האם יחסר לו בעיר גדולה כמוה בית או מלון לשבת בו בצל. והן אמת כי אין קושיא זו גדולה, כי אז בצאתו ממעי הדגה יצא שולל כנמצא ברז"ל, כי נתעפשו בגדיו ומן הסתם אם כיס המעות היו לו בבגדיו נאבדו.

ועוד ראוי לשים לב אומרו (ט) ההיטב חרה לך על הקיקיון ואומרו **חרה לי עד מות**, ותשובתו יתברך **אתה חסת על הקיקיון**, כי הלא לא על הקיקיון היה חס כי אם על עצמו, שהיה נשאר בלי מחסה והשמש מכה בו ומעלפו.

אך הנה יראה שהגיע יום הארבעים שנתעתדה נינוה להיות נהפכת וזהו **וינחם ה' וכו', ולא עשה** יראה שהגיע יום העשיה ולא עשה, ועל כן התפלל ונצטער **ויאמר טוב מותי וכו', ועם**

כל זה שראה שהחל היום ולא נעשה דבר, חשב אולי קודם הלילה בעוד יום מועד תהיה איזו פקידה על העיר, ועל כן כמצטער על אשר איננו רואה עצתו יוצאת אל הפועל, ישב לו **מקדם לעיר** היא רוח מזרחי, אשר שם רוח קדים חם ובלתי נושב כי אם לאט, שעל כן אמרו ז"ל שאין עושים בורסי אלא מרוח מזרחי, שלא תוליך הרוח את הריח לעיר, אך ליושב בקיץ באותו רוח הוא צער גדול, על כן לצער עצמו כיון לשבת שם למען יראה ה' בצערו, ועם כל זה למען יוכל לסבול בצד מה, **עשה לו שם סוכה** קלה להיות **תחתיה בצל**, שיעור מה שהיה ממתין תעשה הרעה בעיר, שהוא עד סוף היום ההוא הוא יום הארבעים כמדובר, כי לא הייתה רק סוכת עראי מספקת, להגין עד ראות את אשר יהיה בעיר, שהוא עד הלילה כמדובר.

וזוהו **וישב תחתיה עד אשר יראה וכו'**, כי לא הייתה הסוכה רק **עד אשר יראה וכו'** ולא יותר לקלותה, ובראותו יתברך כך רצה להשיב לו כי לא יצטער, כי רחמיו יתברך על כל מעשיו, ומה גם עיר כל כך גדולה אחרי שובם מדרכם הרעה.

ועוד שנית רצה להצילו מעון, כי במה שהיה קשה בעיניו מה שהוא יתברך היה עושה לחטא יחשב לו, והנה אחר שהתפלל והשיב לו הוא יתברך **ההיטב חרה לך**, היה שב ומצער עצמו כאמור מדאגה על הצלת העיר.

והיה יתברך חפץ להצילו מרעה זו, על כן אמר הוא יתברך, אם אומר לו האם **לא אחוס על נינוה העיר הגדולה**, לא היה נצול מרעת הצטערו על מעשה ה', על כן מה עשה הזמין כמו רגע **קיקיון** על הארץ, ואחר היותו צומח על הארץ פתאום על דרך נס אחרי כן, **ויעל מעל לינוה להיות צל על ראשו**, והיה זה לשני דברים:

אחד להיות צל על ראשו,

שנית להציל לו מרעתו היא אשמתו, כי **וירע אל ינוה רעה גדולה**, ועדיין היה רע בעיניו כמדובר, כי היה זה על ידי הקיקיון באמור אליו הוא יתברך **(י) אתה חסת וכו'**, **(יא) ואני לא אחוס וכו'** כי בזה נחה דעתו, כי ראה ק"ו על ידי עצמו מה שאין כן אם לא היה נברא קיקיון, כי אם אמור אליו האם **לא אחוס וכו'**, ואמר כי **וישמח ינוה** שהוא על היות לו **צל על ראשו**, שנית על הקיקיון בעצמו **שמחה גדולה**, כמי שרואה פרדסו כמו רגע פורח וגדל כמו רגע, הפרחה עשר ידות על אשר היה, כי כן דרך אנשים לשמוח בכך, וזהו **על הקיקיון שמחה גדולה** אז על ידי כן נמשכה ההצלה מרעתו, כי שכח בה צרת העדר פקידת נינוה.

או יהיה מרעתו כי הנה הזמין הוא יתברך את התולעת תכה בו ותיבשנו למען ישוב יתעצב עד מאד, ויבוא הקל וחומר על מתכונתו, והוא כי בא **(ח) רוח קדים חרישית**. שהוא רוח חם

ובלתי נרגש שנצטרף חום השמש עמו, **ותך על ראש יונה ויתעלף** אז **וישאל את נפשו למות**, כי כן דרך הצדיק שקשה על נפשו לצאת ממנו כי תאבד מצות ותורה, ובכן **וישאל את נפשו** שתתרחק **למות** עודנו מתעלף, ואמר לה אל תצר במותי כי **טוב מותי מחיי**, כלומר הלא חפץ נפש הצדיק במרבה בחיים בעולם הזה, הלא היא על המצוות שמרבה, אך אני אחרי זאת **טוב מותי מחיי**, כי אני חוטא במה שצר לי במה שעשה הוא יתברך, אז אמר לו הוא יתברך **ההיטב חרה לך על הקיקיון**. כלומר מלבד בחינת העדר הצל מעל ראשך, **ההיטב חרה לך על הקיקיון** מצד עצמו, נגד מה ששמחת על הפרחתו, שעלה כמו רגע מעל הארץ על ראשך, אמר **היטב חרה לי עד מות**, כי בשמחת הפרחתה הייתי שוכח צרתי מהעדר פקידת נינוה, ועתה על ידי יבישתו שבתתי אל דעתי הקודם, לומר **טוב מותי מחיי**, על כן אני חוטא על שצר לי אשר חס יתברך על נינוה, וזהו **היטב חרה לי עד מות**.

אז נשא הוא יתברך ק"ו, האם **אתה חסת וכו' ואני לא אחוס וכו'**. כי גם שיש בהם עובדי ע"ז שעם היות שעתה שבו מן החמס למעני עוון הע"ז אינו נמחק, הנה **יש בה הרבה מי"ב ריבוא אדם, אשר לא ידע בין ימינו לשמאלו**, שהוא אנשים תמימים בלתי מכוונים להרע, כי לא ידעו להבחין בין טוב לרע ובתמותם לא אחשב להם עון, וכן **בהמה רבה** אשר לא חטאו, **ואדם ובהמה יושיע ה'**.
תם ונשלם.

פירוש אחר לנבואת יונה על דרך הרמז

והנה בתחילת דברי הנביא הלזה החלו מעט בספר הזוהר לדרוש דרך רמז, על כן יעצוני כליותי אלכה לי בעקבותיהם ואענה אף אני חלקי על פי דרכם בהמשך הכתובים, מה שהם ז"ל אמרו ריש מילין בלבד ואבחר דרכם, כי אל הנפש מכנה בשם יונה, ואומרה כי הרמז הרומז הוא ללמד לאדם דעת ותחבולה, יתן אל לבו להיות ציר נאמן לשולחו יתברך, אשר שלחו אל העולם הלזה להשלים נפשו, להעלותה מעלה מעלה אל האלוהים אשר נתנה, בל יקרנו כדרך אנשים שמשלחם יתברך לא בלבד להישיר את עצמו, כי אם גם להישיר ולהשלים את הזולת יחיד ורבים, וגם את עצמו לא ייטיב כי ילך אחר תאוות העולם ותענוגי בני אדם, ויהיה כאיש נדהם שוכב ונרדם אל משכב עצלת תרדמת המשובה כמעט עדי אובד, ובראות עצמו בקרב צרה יבקש לשוב, ויצר לו ויצטרך לרחמי שמים מרובים וזה ענין רמז הכתובים.

[א] **ויהי דבר ה' אל יונה**. הוא הנפש בשלחו אותה אל העולם השפל, אשר היא **בן אמת** שהיא בת אלוהים אמת, לאמר שהוא להאמיר אותה בעולם כנודע, שע"י עובדה את ה'

בעוה"ז היא מתעלה בעולם העליון, וזה דברו יתברך אשר יאמר אליה **[ב] קום לך אל ננוה**. שהוא אל נוה גבוליי, ובכפל הנונין רמז אל ב' משכנות:

א', נוה המיוחד לה הוא הגוף,

שני, העולם השפל כי בעל גבול הוא, וכיון באומרו קום כלומר גם שלפי הנראה ירידה היא לך, קימה תחשב בערך הרווח אשר תרוויח בעבודה שם, ודעי כי לא בלבד לתקן עצמך שאת לעיר קטנה את הולכת, כי אם אל העיר הגדולה היא עיר מושבך, וקרא עליה על בני עירך כי עלתה רעתם הוא הקטגור הנעשה ברשעתם לפני לקטרג, לכן קרא עליה להשיבם עד ה' ולהעביר רעתם מלקטרג לפני, והוא כי כל איש ישראל ערב על כולם ויכול לתקן רבים, אך בבוא הנפש למטה שעדיין חיבורה קיים עם ה' כי אין לה עוון מבדיל, ואחר בואה במקום החזיק בחיבור עם קונה, אדרבה הולכת ונפרדת כבורחת מלפני ה'.

וזהו **[ג] ויקם יונה לברוח**. ואיך היא הבריחה הלא היא המשכה אחר ששון ושמחה טובות העולם, כי אין היצה"ר מפתהו תחילה לעבור עבירה, כי אם אכל ושתה יאמר לו והרבות תשמיש בהיתר, וע"י שתי אלה ימשכו אחר כל חפץ היצה"ר, וזהו **לברוח תרשישה** לומר כי ישיש בשמחות עולם השפל שהם תרי שש, הם שני מיני ששון אכילה ותשמיש של היתר להנאת גופו בריבוי, ובזה בורח ונפרד **מלפני ה'**, והנה כשירד יונה הוא הנפש ירד יפו, שהוא יפה בלי כתמי עוון וזהו **וירד יפו**, אך בבואה מצאה אוניה שהוא הגוף השט בעולם הזה כאניה על פני המים, אשר טבע האניה שהיא באה תרשיש, שהיא לימשך אחר ששון העולם, אז **ויתן שכרה** שנתן לה כל חפצה, כמי שפורע שכר אכסניא שלו, אך הנפש הפסידה ותרד מגדולתה, וזהו **וירד בה** או **ויתן שכרה** שקיבלה שכר מצותיה בהאי עלמא כהנאות הגוף, אך הוא שהוא הנפש הפסידה, כי **וירד בה** מגדולתו מה שנתן שכרה הוא, במה שבאה היא עם האברים **תרשישה**, ומה **שורד בה** הוא על כי בזה נפרדת מה' וזהו **מלפני ה'**, אז מה עושה הוא יתברך להביאו למוטב, מדכאו ביסורין ומגיעו עד שערי מות, והוא כי **[ד] וה' הטיל רוח סערה**. הוא המשחית הנעשה בעוון הנפש הזאת מטילו יתברך על כל העיר, כי עונות יחיד פוגמים לכל העיר כי ערבים הם זה על זה, וזהו **וה' הטיל רוח סערה** הוא הרוח המשחית אל הים הוא העולם, כי במקום שהיה לו לתקן העולם גרם לו רעה, וע"י כן היה **סער גדול בים** והכביד בגוף החוטא הלז, כי **האניה חשבה להשבר**, כי הגיע עד שערי מות בענין חולי כבד וכיוצא בו.

[ה] ויראו המלחים. הם המנהיגים את הגוף כמלחים את הספינה, שהם המח והלב והידיים יראו ויפחדו מהמוות, ויטילו מהכלים אשר באניה הם מעותיה אל הים הוא העולם, לבקש רופאים ותרופות בוזים כסף בוזים זהב להקל מעליהם החולי.

ושמא תאמר, ולמה הנפש שהיא חלק אלוה ממעל אינה מתעוררת לשוב עד ה', לזה אמר **יונה** הוא הנפש מאחר **שירד** מאז **אל ירכתי הספינה**, הם חדרי הגוף להיות עמו בכל פרטיו וכל חדריו, על כן נמשך כי **וישכב** במשכב עצלות התשובה, כי חלאת טומאת העון שדבקה בה, טמטמה דעתה והחלה להיות כשוכבת ומתעצלת לקום, ומאשר נמשך **שוירדם** בשקוע תרדמה משובה כאיש נדהם, בלתי נכנס בה אף הרהור תשובה, אז נתעורר רב החובל הוא היצר טוב.

[ו] **ויקרב אליו ויאמר מה לך נרדם** מלשוב אל ה', **קום קרא אל אלוהיך** בתשובה שלמה **אולי יתעשת האלוהים לנו**. האברים בסער הגדול הזה **ולא נאבד** בחולי הזה, אז בשמוע הנפש כי ע"י תשובתה ותפילתה לא יאבדו אברי הגוף, אז תחרץ לשית לבה על מי אשמת העונות אם עליה או על הגוף, והוא ענין מאמרם ז"ל, כי הנפש והגוף מדיינים זה עם זה, הנפש תאמר רוחנית אנכי חלקי ה', ומאין ולאין יתייחס לי החטא, והגוף אומר בלעדי הנפש אני כאבן דומם גוש עפר, אשר לא שיח ולא שיג לי לא להיטיב ולא להרע, אז הוא יתברך ממשל להם משל החגר והסומא, שומרי הפרדס אשר בו בכורה בתאנה, וכל אחד מתנצל לאמר לא אוכל אני לבדי לעשות הדבר, החיגר כי ברגליו לא יהלך והסומא כי בעיניו איננו רואה, אז מעלה בעל הפרדס החיגר על הסומא, ומכה אותם כאחד באמור ככה עשיתם, כך אומר הוא יתברך להם הצד השווה שבכם שבין שניכם נעשתה התועבה, לכן אף אני אביא הנפש בגוף ואכה בהם יחד, אמנם לא יבצר כי זה הוא מיד בסילוק עד כלות הבשר בקבר, אך בהמשך הימים עיקר העונש הוא על הנפש המשכלת בגיהנום, שלא היה לה להמשך אחר הגוף ולהיפרד ממנו יתברך, אשר גידלה ויהי לה לאומן בהיכלו.

וזה ענין רמז הכתובים, כי [ז] **ויאמרו איש אל רעהו**. הנפש עם הגוף לכו ונפילה גורלות ונדעה ע"י ויכוח **בשלמי הרעה הזאת לנו**, מי משנינו אשר אשמת העונות עליו, כי יש התנצלות לכל אחד כמדובר, ואז **ויפילו גורלות** וטענות **ויפול הגורל על יונה**, כי גם שבין שניהם נעשו העונות, לא יבצר שעיקר האשם הוא על הנפש, כי היא בת דעת וחלק אלוה ממעל, ומאין ולאין היה לה לימשך אחר חרש את חרשי אדמה.

וזה אומר [ח] **ויאמרו אליו וכו'**. לומר תדע למה עשו עיקר מאשמת הנפש, עם היות שבחברת שניכם נעשתה התועבה, הלא הוא כי הנה **ויאמרו אליו הגידה נא לנו באשר למי**, בשביל אשר למי היא **הרעה הזאת לנו** האברים, כי הנה **מה מלאכתך** הטבעית לך, האם להתאוות תאוות כגוף החומרי או לעשות דברי עונות, לא כן כי אם להשתעשע במאורי אור תורת ה' בעולם העליון, כלומר ובכן לא היה לך לשנות מלאכתך.

ועוד כי אינך כגוף הבא מטיפה סרוחה כי הלא **מאין תבוא**, כלומר, אם לא מאתו יתברך מהעולם העליון, ומי שמך לבלתי הבט מקורך ולבלתי הדמות אל שורשך, ושלא לעבור רצונו יתברך חלילה, וגם **מה ארצך** האם מארץ התחתונה כגוף, לא כן, כי אם מארצות החיים היא ארץ העליונה, ולמה לא דמית אל ארצך ההיא ולא אל גוש עפר, ואלו היית מסוג נפשות העמים אשר חיצונות הם החרשתי, אך הביטי וראי **אי מזה עם אתה**, כי מעם בני ישראל אשר נפשותם קדושות חלק אלוה ממעל, וזהו ואי מזה עם אתה כלומר כי על כן אתה הוא אשר למי הרעה הזאת לנו.

אז השיבה ואמרה מודינא כי אנכי העובר, וזהו **עברי אנכי** כי אלי תתייחס בעצם העבירה ולא לגוף, **[ט] ואת ה' אלוהי השמים אני ירא**. כי משם אנכי **אשר עשה את הים** הוא העולם, **ואת היבשה** הוא החומר אשר אני בו, כי הוא יתברך עשאהם שאקיימם ואני מאבדם, ואני עתיד לתת לפניו דין וחשבון שלא קיימתיים, ואדרבה אני מאבדם בין את השמים שגם הם היו מכלל העולם, ואת הארץ הנקראת ים, ואת הגוף שאת כל אלה מידי הוא יתברך יבקש, כענין הרשעים שמאבדין את העולם וכו', אז אברי הגוף קנו יראת ה' גדולה, באמור כי גם הם התחברו ברעה.

ועם כל זה **[י] ויאמרו אליו מה זאת עשית**. שאיבדתנו במעשיך.

ושמא תאמר אם הם יראו אימה גדולה איך מדברים כמטילים כל האשם עליה, לזה אמר **כי ידעו האנשים כי מלפני ה' הוא בורח** ולא הגוף, הלא הוא **כי הגיד להם** שהוא הגיד כי הוא העובר בעצם ולא הגוף, כי הוא היה למעלה לפני ה' ועתה בורח ממנו, אך לפי האמת, גם האברים יראים שלא יבצר מליאשם על תאוותיו ועל כל עונותיו ויבעתו את הנפש ואיבדוה, כי אינו דומה מה שהנפש היצרה ואיבדה את הגוף כי חומר הוא, אל מה שהגוף איבד את הנפש חלק אלוה ממעל.

על כן **ויאמרו לנפש [יא] מה נעשה לך**. להנאתך להתחנן **שישתוק הים מעלינו**, שינחו האברים ולא יאבדו בהיותך עיקר בחטא, אז אמרה **[יב] שאוני** כי בהתחברי בך ירדתי ממדרגתי כאומר למעלה **יונה ירד אל ירכתי הספינה**, ולכן עתה **שאוני** מירידי ע"י תשובה וידי וצומות וסגופים שתגביהוני מעלה מעלה. **והטילוני אל הים**. הוא העולם הסוער בעוני הטילוני אליו, שלא תכוונו להטיל זכות התשובה על עצמכם, כי אם על העולם שעוני הביא עליו סער, וע"י כן **ישתוק** העולם מסערו אשר עליכם גם אתם ביסורי, כי זה טוב לכם מהיותי מתמיד ביסורין שאתם סובלים עיקר הסער, **כי יודע אני כי בשלי הסער הגדול הזה** של היסורין **עליכם** וע"י תשובה תתרפאו.

[יג] אז ויחתרו האנשים. לבקש תרופות טבעיות להשיב הנפש אל היבשה הוא הגוף שלא ימות, ולא הסכימו לעצת התשובה ולא יכלו **כי הים הולך וסוער**, כי הולך ומכביד החולי ומתקרב אל המוות אז עשו תשובה, כי ראו כי ברפואות רופאים אין תקנה.

[יד] ויקראו אל ה' ויאמרו. עם היות כי הנפש אמרה כי היא עיקר החטא, יראים אנו כי אנו הסיבון רעתו, **ואל נא נאבדה בנפש הזה** שגרמנו רעתה להחטיאה, ואם עתה נמות **אל תתן עלינו בגיהנום דם נקי, כי אתה ה' כאשר חפצת עשית** בתת את הנפש בי, שאם לא כן חומר בלתי חוטא הייתי, אז **(טו) וישאו את יונה וכו' ע"י תשובה ויידו.** **[טז] ויטילוהו אל הים.** לכפר בעד אשמתו אשר היה מיצר לעם ולהנאתם, ואז **ויעמד הים מזעפו** ומהרוגז שהיה בו, ומאז קנו **[טז] יראת ה' גדולה אל ה'.** בחסידות נמרץ כי ראו תועלת התשובה שעמדה להם, ונתנו הודאה על כל הטובה אשר עשה להם ה', **ויזבחו זבח תודה לה' וידרו נדרים.**

תם ונשלם שח לאל בורא עולם.